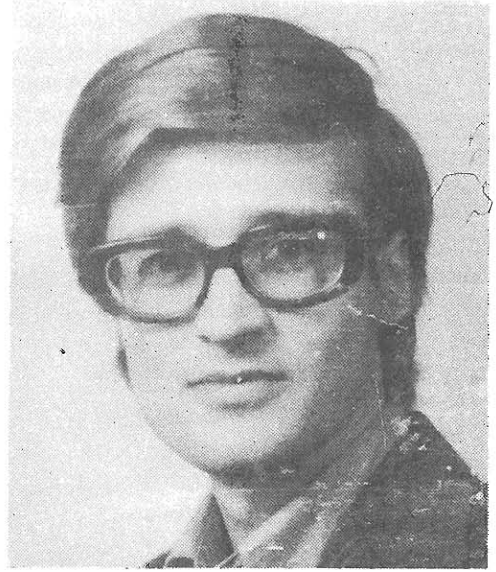

RUOTSINSUOMALAI- SEN YHTEISÖN HA- JANAISUUS JA KULTTUURIPERIN- TEEN VÄLITTYMI- SEN ONGELMA

Arkistonhoitaja Erkki Vuonokari, Ruotsinsuomalaisten arkisto, Tukholma

Ruotsi on harjoittanut vielä toisen maailmansodan jälkeenkin siirtolaisten ja vähemmistöjen sulauttamispolitiikkaa. Päämääränä oli eri kulttuuri- ja kielipiireistä tulleiden ihmisten mahdollisimman nopea sopeuttaminen Ruotsin yhteiskuntaan. Tämä tilanne on kuitenkin jonkin verran muuttunut 1970-luvulla ja kuluvan vuosikymmenen alkupuolella. Ruotsin sosiaalidemokraattinen hallitus määritteli vuonna 1975 siirtolaispolitiikan tavoitteiksi tasa-arvon, valinnanvapauden ja yhteistoiminnan. Näistä termeistä erityisesti valinnanvapaudella voidaan ymmärtää siirtolaisten kieli- ja kulttuuriperinnön kehittämisyrittämiä.¹

Virallisen ja käytännön politiikan välillä vallitsee usein syvä kuilu. Vielä tällä hetkellä Ruotsi lienee kaukana maassa vallitsevien eri kulttuurien vaalimisesta ja tunnustamisesta.

Suomalaiset ovat Ruotsin suurin kansallinen vähemmistöryhmä. Hyvin monien Ruotsissa asuvien suomalaisten kansallinen ja kulttuurinen tietoisuus on viimeisen vuosikymmenen aikana noussut. Osa suomalaisista pitää myös päämääränään ruotsinsuomalaisten tunnustamista viralliseksi vähemmistöksi Ruotsissa. Tämä vahvistaisi mm. suo-

men kielen asemaa Ruotsissa.

Hyvin monissa yhteyksissä kuulee nykyisin puhuttavan - erityisesti suomalaisten keskuudessa - ruotsinsuomalaisuudesta tai ruotsinsuomalaisesta kulttuurista. Hyvin vähän on kuitenkin toistaiseksi olemassa selvityksiä tai tutkimuksia siitä mitä ruotsinsuomalainen kulttuuri itseasiassa on tai voisi olla tai mikä tulee olemaan ruotsinsuomalaisen yhteisön ja kulttuurin tulevaisuus.²

Tässä artikkelissa lähestyn ruotsinsuomalaisen kulttuurin ongelmaa sellaisen käsitteen kuin "ruotsinsuomalaisten kulttuuriperinne" avulla. Sillä tarkoitan kulttuurin sitä osaa, joka välittyy sukupolvelta toiselle ja muuttuu luonteeltaan yhteisölliseksi.

Nykyisin kulttuuriperinteen välittyminen on huomattavasti monimutkaisempi prosessi kuin esimerkiksi maaseutukulttuurin aikana, jolloin perinne välittyi suoraan sukupolvelta toiselle, isältä pojalle (esim. käsityöperinne). Nykypäivänä perinne välittyy pääasiassa oppimisprosessin kautta sekä erilaisten "kulttuuriympäristöjen" välityksellä. Tämän havainnollistamiseksi on ensin syytä tutustua ruotsinsuomalaisen yhteisön luonteenpiirteisiin.

Ruotsinsuomalaisen yhteisön hajanaisuuden taustaa

Ruotsinsuomalainen yhteisö ei ole luonteeltaan yhtenäinen. Se koostuu ihmisistä, joilla on hyvinkin erilaiset henkilökohtaiset kulttuuriharrastukset. Lisäksi ruotsinsuomalaiset kuten muutkin ihmiset kuuluvat samanaikaisesti useaan eri ryhmään tai yhteisöön riippuen kunkin elämäolosuhteista, suuntautumisesta tai ajattelutavasta.

Yhteiskunnassa olevien erilaisten rakenteiden ja ryhmien (yhteiskuntaluokka, kansallinen ryhmä tai vähemmistö, ammattiryhmä jne) määrä ja luonne vaihtelee ja muuttuu kaiken aikaa. Siten esimerkiksi ruotsinsuomalaiseen yhteisöön kuuluvien ihmisten lukumäärän laskeminen ja rajaviivojen vetäminen yhteisön sisälle laskettavien ihmisten välille on aina vaikea tehtävä.

Eri laskentaperusteet johtavat hyvinkin erilaisiin tuloksiin ruotsinsuomalaisten määrästä ja tämän yhteisön koostumuksesta. Siten ruotsinsuomalaisten arvioitu lukumäärä voi vaihdella noin 250.000 ihmisestä jopa 450.000 ihmiseen. Vähimmäislukuun 250.000 päädytään siinä tapauksessa, että ruotsinsuomalaisiksi katsotaan vain ensimmäisen polven ruotsinsuomalaiset, jotka ovat syntyneet Suomessa.

Osa näistä ihmisistä on Suomen kansalaisia, osa muuttanut kansalaisuutensa ruotsalaiseksi. Suurimpaan lukuun päädytään taas siinä tapauksessa, että ruotsinsuomalaisiksi lasketaan myös Ruotsissa syntyneet ns. toisen ja kolmannen polven ruotsinsuomalaiset.³

Suomessa syntyneet ja eri aikoina Ruotsiin muuttaneet siirtolaiset muodostavat ruotsinsuomalaisen yhteisön sisällä oman ydinryhmänsä. Nämä ovat ihmisiä, joilla on kokemusta elämisestä sekä Suomessa että Ruotsissa. Kuitenkin myös tämä yhteisö on elämäkokemukseltaan ja taustaltaan hyvin erilainen. Sosiologi Jeja-Pekka Roosin Suomen puolella tekemän, lähinnä elämäkertoihin perustuvan analyysin pohjalta voitaisiin varmasti tämänkin joukon keskuudessa erottaa useamman eri sukupolven edus-

tajia.⁴ Ruotsinsuomalaisista ei valitettavasti ole vielä tällä hetkellä saatavana kovinkaan runsaasti elämäkerta-aineistoa. Tällaisen aineiston hankkiminen olisi tärkeä tehtävä, varsinkin kun ruotsinsuomalaisten vanhuuseläkkeelle siirtyneiden määrä nousee jo 15.000:een.⁵

Sukupolvet ja osakulttuurit

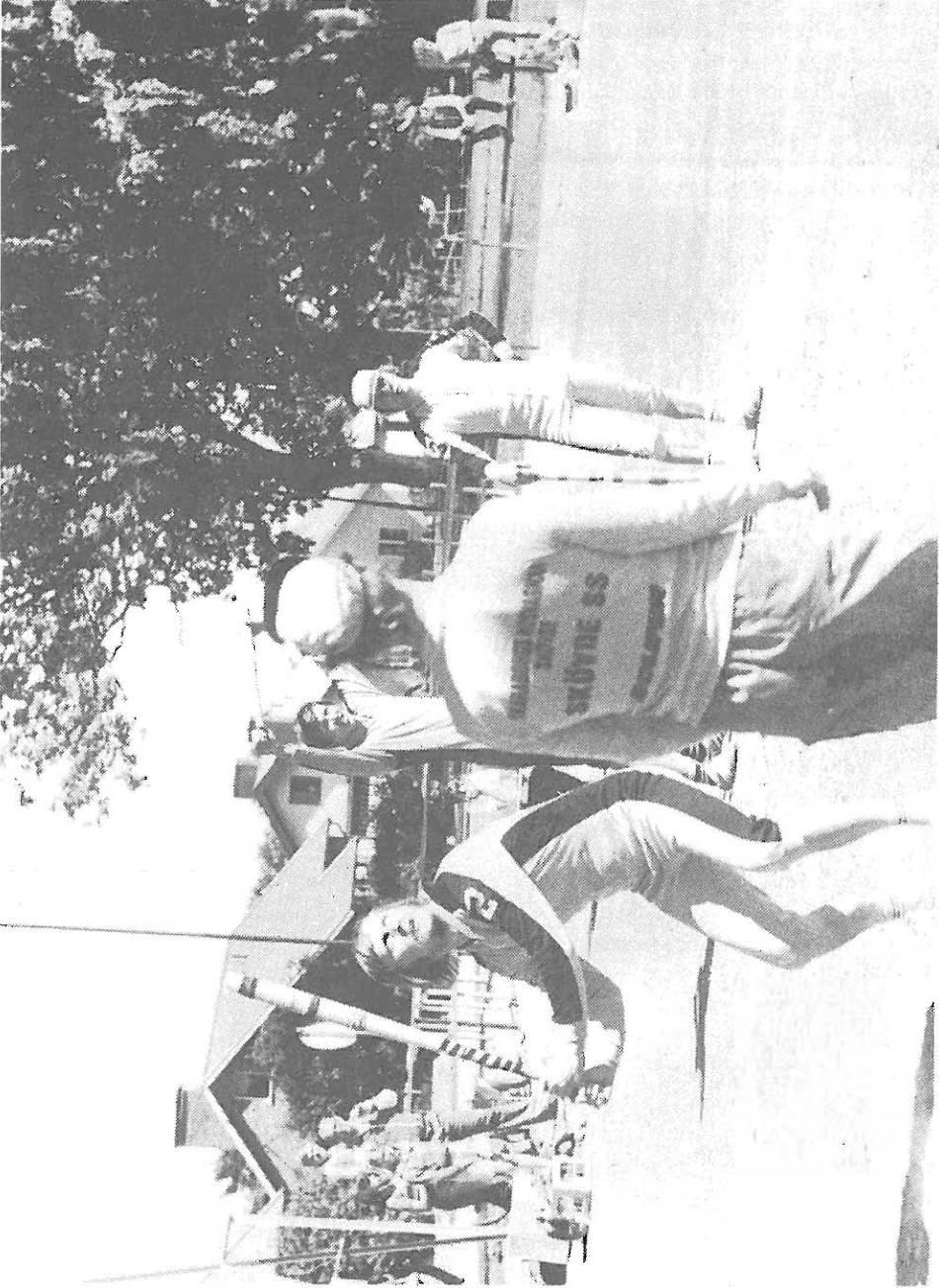
Ruotsinsuomalaisessa yhteisössä voidaan erottaa eri osakulttuureja. Tällaisia ovat suomenruotsalaisten, romaanien, karjalaisten ja inkeriläisten osakulttuurit. Tornionjokilaakon suomalaiset muodostavat kokonaan oman tietylle alueelle rajoittuvan ryhmänsä.⁶ Osakulttuurien erottaminen toisistaan osoittaa mm sen, että edes suomen kieli ei ole kaikkia ruotsinsuomalaisia yhdistävä tekijä.

Samalla voi kuitenkin todeta, että yhteisen vähemmistöasema esim. suomenruotsalaisten ja suomenkieltä puhuvien suomalaisten välillä on varmasti ollut omiaan yhdistämään ruotsinsuomalaisia ja suomenruotsalaisia toisiinsa. Eri yhteyksissä monet suomenruotsalaiset ovat myös asettuneet tukemaan suomen kielen aseman lujittamista Ruotsissa.

Eri osakulttuureja merkittävämpi rajaviiva näyttää tosiasiaa kulkevan toisiaan seuraavien siirtolaissukupolvien välillä. Eräät erityisesti koulutukseen ja kieleen fiittyvät tutkimukset näyttävät nimittäin viittaavan pikemminkin siirtolaissukupolvien välisen kuitun syntyyn kuin perinteen välittymiseen. Suurimpana syynä tällaiseen kehitykseen on, että osa suomalaislapsista on menettänyt äidinkieltensä, suomen kielen, tai sitten muuttanut pahimmissa tapauksessa puolikieliseksi.⁷

Ruotsinsuomalaisen kulttuurin luonne

Ruotsinsuomalaisen yhteisön olemukseen ja kulttuuriseen kehitykseen on vaikuttanut suomalaisten jatkuva muutto Ruotsin ja Suomen välillä. Vileimpinä siirtolaisvuosina 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa kymmenet tuhannet suomalaiset muuttivat maiden välillä.⁸ Tästä myös seuraa, että osa

Pesäpallo on ollut suosittu urheilulaji ruotsinsuomalaisien keskuudessa. Kuvassa Kópingin Suomalaisen Seuran pesäpalljoukkue 1979. (Valokuva Timo Mäijälä. Ruotsinsuomalaisien arkiston valokuvakokoelmat.)

Köpingin Suomalaisen Seuran teatteriryhmä harjoittelemassa Topeliuksen Hyrrää (Valokuva Timo Majjala. Ruotsinsuomalaisen arkiston valokuvakokoelmat.)

ruotsinsuomalaisesta kulttuurista on sellaista, joka liittyy tiettyyn ajankohtaan, esimerkiksi parakkikulttuuri, jota ei ole valitettavasti kuitenkaan dokumentoitu; osa taas sellaista, joka muodostuu ruotsinsuomalaiselle kulttuurille ominaiseksi kuten suomalaisseuratoiminta.

Nykypäivänä suomalaisseuroja on lähes kaikilla suomalaisalueilla, yhteensä yli 200 suomalaisseuraa.⁹ Ne ovat parhaimmillaan osoituksena suomalaisten omatoimisuudesta ja toimintakulttuurin syntymisestä ruotsinsuomalaisten keskuuteen. Vaatimattomasta alusta suomalaisseurat ovat kasvaneet hyvin erilaista toimintaa järjestäviksi yhdistyksiksi. Osa toiminnoista on jo muodostunut perinteeksi kuten teatteri - urheilu - tanssi - iltama - ja tanhutoiminnot.¹⁰ Kaikki kulttuurin alueita, joilla suomalaisilla on vankat historialliset perinteet.

Suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden kohtaaminen

Suomalaisuuden ja ruotsalaisuuden kohta-

minen on usein ollut vaikeaa. Erityisesti kielimuurin ylittäminen. Tämä koskee varsinkin niitä ensimmäiseen sukupolveen kuuluvia ihmisiä, joiden koulutustaso on ollut alhainen tai jotka ovat muuttaneet Ruotsiin syrjäseudulta.

Ruotsalaisuuden ja suomalaisuuden kohtaamisen vaikeuteen kätkeytyy paljolti sellaista, jonka juuret ovat tosiasiaa maaseutukulttuurin ja kaupunkikulttuurin yhtenörmäyksessä. Muutto Ruotsiin on monelle Pohjois- ja Itä-Suomesta tulleelle merkinnyt koko elämän aloittamista kokonaan uudelta pohjalta.

Siirtolaisuus on siten monelle merkinnyt henkisen elämän tavatonta avartumista, mutta samanaikaisesti myös suuria sopeutumisasikeuksia uudessa teollisessa ja kaupunkimaisessa ympäristössä.

Ruotsinsuomalainen yhteisö on työväenluokkainen; heidän keskuudessaan on huomattavasti enemmän työväenluokkaan kuuluvia suoritusasteen työntekijöitä kuin keskimäärin ruotsalaisten keskuudessa.¹¹ Tämä on omalta osaltaan vaikeuttanut ruotsin-

suomalaisten osallistumista henkisten toimintojen harjoittamiseen. Toisaalta ruotsin-suomalainen sivistyneistökerros on ollut vielä varsin ohut ja hyvin kaukana suoritustason työntekijöiden arkisesta elämästä. Esimerkiksi ruotsinsuomalaisen lehdistön on ollut vaikea tavoittaa ruotsinsuomalaisia. Seurauksena on ollut lukuisia lehtikuolemia.

Kielitaistelut ja kulttuuriperinne

1970-luvulla ja tämän vuosikymmenen alussa on Ruotsin kieli- ja koulupoliittinen tilanne ollut siirtolaisten ja ruotsinsuomalaisten näkökannalta aikaisempia vuosikymmeniä suotuisampi. Siten monet ruotsinsuomalaiset lapset ovat saaneet koulutusta kaksikielissä luokissa. Ruotsin tekemistä uudistuksista huolimatta on kielitaistelu kuitenkin aika ajoin jopa kiihtynyt. Tästä on osoituksena mm ns. Rinkebyn koululakko, joka

vuoden 1984 alkupuolella kesti lähes kahdeksan viikkoa ja sai osakseen jopa kansainvälistä huomiota.

Pohjimmaisena syynä lakkoon oli Bredbyn koulun suomalaisvanhempien pyrkimys turvata lastensa koulunkäynti äidinkielellä ala- ja keskiasteella. Lakkolaiset myös halusivat, että ruotsia opetettaisiin vieraana kieleinä. Siten lakko ei ollut ensisijassa "nationalismin ilmaus", vaan suomalaisvanhempien ja lakon organisoimiseen osallistuvien pyrkimyksenä oli mahdollistaa lapsilleen aktiivisen kaksikielisuuden, suomen ja ruotsin kielen saavuttaminen, mikä on myös Ruotsin virallisen siirtolaispolitiikan tavoite. Siten suomalaisvanhemmat kamppailivat ruotsinsuomalaisen kulttuurin puolesta, kun taas koulun johto ja sen takana olevat voimat olivat ennen kaikkea huolissaan ruotsin kielen asemasta unohtaen siten virallisen tavoitteen.¹²

Ruotsinsuomalaisen kulttuurin kehittymisen pohjana on ruotsin ja suomen kielen aktiivinen hallinta. Kuvassa Bredbyn koulun suomalaisvanhemmat ja lapset mielenosoituksessa suomen kielen ja tasokkaan ruotsinkielisen opetuksen puolesta maaliskuun alussa 1984. (Valokuva Jouni Suomalainen, Ruotsinsuomalaisten arkiston valokuvakokoelmat.)

Järjestötoiminta ja kulttuuriperinne

Ruotsinsuomalainen kulttuuriperinne säilyy Ruotsissa vain sikäli kuin ruotsinsuomalaiset itse aktiivisesti pyrkivät vaikuttamaan poliittisten ja muiden järjestöjen kautta valtiovalan siirtolaisia ja vähemmistöjä koskeviin päätöksiin.

Hyvin suuri merkitys on sillä, missä määrin ruotsinsuomalaiset järjestöt pystyvät tulevaisuudessa uudistumaan sisältäpäin, antamaan tilaa uudelle siirtolaissukupolvelle, nuorisolle. Hyvin paljon ruotsinsuomalaisen yhteisön kehitykseen vaikuttaa myös se, missä määrin ruotsinsuomalaisia edustavat keskusjärjestöt tulevat välttämään valtiollistumiskehityksen eli sen, että Ruotsin valtiolta erilaisten tukijärjestelmien ja ehtojen avulla ehkäisee keskusjärjestöjen toimimisen ruotsinsuomalaisten etujärjestöinä.

Kulttuuriperinteen säilyminen

Ruotsinsuomalaisten arkistoon on vuodesta 1977 asti kerätty kulttuuri- ja muuta aineistoa. Tämän vuoden alussa Mai Walleniuksen perikunta lahjoitti arkistolle Tukholman Suomalaisen Kerhon toimintaa 1930-luvulla kuvaavan päiväkirjan. Arkiston vanhin asiakirja on Tukholman Suomalaisen Seuran perustamispöytäkirja vuodelta 1894.

Huolimatta siitä, että Ruotsinsuomalaiseen arkistoon on tullut jo runsaasti arvokkaita asiakirjoja, on kulttuuriperinteen keräämiseksi tehty vielä kovin vähän. Niinpä monet arvokkaat asiakirjat ovat seurojen toimintoihin tai yksityisten hallussa. Osa aineistosta lienee jo kokonaan kadonnut.

Lisäksi kulttuuriperinteen säilyttäminen vaatii huomattavasti monipuolisemman aineiston keräämistä kuin tähän asti on ollut mahdollista. Tämän johdosta on Ruotsinsuomalaisten arkisto myös aloittanut vuoden 1984 alusta lukien perinteen ja muistitiedon keräyksen ruotsinsuomalaisten keskuudessa. Tavoitteena on mm. työpaikka-perinteen kerääminen.¹³

Yhdeltä osin perinnettä kerätään kilpailun muodossa. Parhaillaan on menossa muis-

tiedon ja perinteen keruu Tukholman läänin alueella työskentelevien tai työskenteleitten sairaalatyöntekijöitten keskuudessa. Myös Suomessa tällä hetkellä asuvat ihmiset, joilla on kokemusta Tukholman läänin sairaaloista, voivat osallistua kilpailuun. Kilpailu päättyy 30 toukokuuta 1985. Kilpailuesitteen voi tilata arkistosta (osoite Ruotsinsuomalaisten arkisto, Box 13 55 111 83 Stockholm).

Lähdeviitteet

- 1 Vuoden 1984 aikana ilmestyi kaksi siirtolaispolitiikan kehitystä ja suuntaviivoja viitoittavaa komiteamietintöä: siirtolaispoliittisen komitean loppumietintö (Slutbetänkande av invandrarpolitiska kommittén. SOU 1984:58 ja syrjintäkomitean loppumietintö (I rätts riktning. Etniska relationer i Sverige. Slutbetänkande av diskrimineringsutredningen. SOU 1984:55. Stockholm 1984.) kts. myös Ruotsin sosiaalidemokraattisen puolueen siirtolaispoliittinen ohjelma: tasa-arvo, valinnanvapaus, yhteistyö. Käännös Tuulikki Hamäläinen, Turenki 1978.
- 2 Ensimmäinen perusteellisempi ruotsinsuomalaisten kulttuuria sivuva tutkimus ilmestyi jo vuonna 1966: Vilho A Koiranen: Suomalaisen siirtolaisten sulautuminen Ruotsissa. Porvoo 1966; Kulttuurikysymystä sivutaan myös Magdalena Jaakkolan tutkimuksessa "siirtolaiselämää. Tutkimus ruotsinsuomalaisista siirtolaisyhteisönä". Vammala 1984: Kts. myös seminaariraportti Sverigefinnar och Finlands svenskar. Finlandssvensk rapport nr 4: Svenska Finlands Folkting 1983.
- 3 Kts. esim. Sven Reinans, Om den andra generationen. Invandringen och Framtiden. Redaktion: Eva M. Hamberg och Tomas Hammar. Stockholm 1981.
- 4 Jeja-Pekka Roos, Elämisen laatu ja elämäntapa 1970-luvun Suomessa. Suomalainen vuosikirja 82.
- 5 Invandrarna och äldreomsorgen. Aldreberedningen S 1981:01. Stockholm 1983.
- 6 Kts. Sigurd Klockare, Norrbottenin kielitaistelu 1888-1958. Suomen kieli Ruotsissa. Finn-kirja. Tukholma 1982.
- 7 1970-luvulla kieli- ja koulukeskustelu on ollut Ruotsissa hyvin vilkasta. Kts. esim. Tove Skutnabb-Kangas, Tvåspråkighet och svensk språkpolitik på lång sikt. Invandringen och framtiden

- den. Redaktion Eva M. Hamberg och Tomas Hammar. Stockholm 1981; Kalervo Siikala, Suomi aidinkielena Ruotsissa. Suomi Pohjoismaisena kielenä. Helsinki 1983.
- 8 Altti Majava, Suomen ja Ruotsin välinen muuttoliike sekä Ruotsin suomalaiset toisen maailmansodan jälkeen. Siirtolaisuus Suomesta Ruotsiin kautta aikojen. Siirtolaisuusinstituutti, Turku 1981
- 9 Kts. Magdalena Jaakkola, Sverigefinlandarnas etniska organisationer. EIFO Rapport nr 22. Stockholm 1983.
- 10 Suomalaisseuroista on olemassa jonkin verran historiikkeja. Laajin on historiikki, jonka nimenä on Siirtolaisvaiheita. Köpingin suomalaisia 1950-80. Köping 1981.
- 11 Ruotsinsuomalaisten asemaa on selvitetty mm. erilaisissa elintasotutkimuksissa; kts. Tarja-Liisa Leiniö, Inte lika men jämlika? Om finländska invandrades levnadsförhållanden enligt levnadsnivåundersökningarna 1968, 1974 och 1981. Stockholm 1984.
- 12 Ruotsinsuomalaisen arkiston perinneprojektin yhteydessä on Rinkebyn lakosta kerätty aineistoa: lehtileikkeitä, julkilauseumia, haastatteluja.
- 13 Kts. arkiston perinneprojektin tavoitteista Erkki Vuonokari, Muistitieto ja ruotsinsuomalaiset. Kotiseutu 1984/4.
-